

Zingen als een zeeman.

Boekpresentatie, 5 april 2024, Prins Claus Conservatorium, Hanzehogeschool Groningen
Evert Bisschop Boele, lector Kunsteducatie, Kenniscentrum Kunst & Samenleving, Hanzehogeschool
e.h.bisschop.boele@pl.hanze.nl

Het boek *Zingen als een zeeman; Een verhaal van een shantykoor* is te bestellen via de lokale boekhandel of bij de uitgever via <https://eburon.nl/product/zingen-als-een-zeeman/>

1. Raaitvinkenlaaid

Welkom allemaal. Dit is mijn shantykoor, en ik ben Evert Bisschop Boele. Wij luisteren de presentatie op van mijn boek *Zingen als een Zeeman*. Vandaag gaat het boek te water. Fijn dat jullie daar allemaal bij willen zijn.

Vandaag zingen we een aantal liedjes voor jullie. Ik praat de boel aan elkaar. Ik bied een aantal mensen een exemplaar van het boek aan. Dan gaan we aan de alcoholvrije drankjes. Het boek is te koop, voor wie dat wil; betaling kan met pin. Er zal een tafel in de hal staan.

Het boek gaat over een shantykoor. De ondertitel is “Een verhaal van een shantykoor”. Een verhaal, niet het verhaal – want ik vertel dat verhaal, en als iemand anders het zou vertellen zou het een ander verhaal zijn. Niet minder waar, maar anders.

We zongen net ons clublied voor jullie. Zoals we dat aan het begin van elk optreden zingen. Op shantyfests. Op jaarmarkten. Op de door onszelf georganiseerde avonden. In verzorgingshuizen, zoals afgelopen dinsdag nog in Delfzijl. Het is ons visitekaartje.

Dik tien jaar geleden was ik klaar met mijn proefschrift. Ik wilde een nieuw onderzoek doen. Ik wilde graag een etnografisch onderzoek doen, als een klassieke antropoloog. En ik zocht iets dat echt buiten het conservatorium, buiten de kunstsector met een grote K lag.

Het werd een shantykoor. Mijn boek begint zo:

Op dinsdagavond 3 september 2013 vertrek ik om ongeveer half acht van huis. Ik ga voor het eerst naar de repetitie van het shantykoor waarvan ik lid ben geworden om er onderzoek naar te doen. Het is een ritje van een kilometer of tien, naar een dorp vlakbij. Een reisje waarbij ik eerst de spoorlijn passeer, en even later het kanaal. Ik zie de scheepswerven liggen en ruik vaag de lokale vuilstort. Ik sla linksaf en dan weer rechts, en passeer de eerste boerderij die in de stutten staat, als reminder dat ik het gaswinningsgebied binnenrijd. Het gebied waar Nederland voor een belangrijk deel haar welvaart aan te danken heeft. De keerzijde van die welvaart, de aardbevingsschade, zal regelmatig onderwerp van gesprek blijken te zijn onder de leden van het koor die ik nu nog niet ken.

Ik rijd binnendoor, onder de snelweg door. Langs een stukje productiebos, een recreatieplas, het dorp in. Bij de 17e-eeuwse kerk sla ik rechtsaf, dan weer links. Ik parkeer mijn auto op het parkeerterrein bij de sporthal en zit even te kijken naar snackbar ‘De Kolk’ en naar een aantal oudere mannen die daarheen wandelen met een tas onder hun arm. Dat zullen de koorleden zijn, op weg naar de repetitie in het zaaltje achter de snackbar. Hoor ik daar nu bij? Zijn dit mijn maten, de komende periode? Kan ik daarbij horen? En wil ik dat, eigenlijk? Een kort moment van twijfel – waarom ben ik hier?

Dan stap ik uit, en loop ik richting de repetitieruimte. En daarmee is er geen weg meer terug. Ik heb me gecommitteerd aan een onderzoek naar dit koor, en dat betekent: met dit koor. De leden

weten dat ik kom als onderzoeker. Ze maken elk hun eigen voorstelling van wat dat betekent. Ze verwachten vast dat ik op den duur met resultaten kom. En hoewel zij en ik nog geen idee hebben hoelang dat gaat duren, wat ik dan precies ga doen en wat ik van hen zal vragen, de overeenkomst is gesloten.

Een paar maanden later werd ik hier geïnstalleerd als lector, in deze zaal. Een deel van de leden van mijn shantykoor kwam luisteren. En nu, tien jaar later, sta ik hier, niet met het shantykoor in het publiek, maar met het koor op het podium, en jullie als publiek.

Ik ben trots. Niet eens zozeer op dat boek. Maar op dit koor.

Het boek begint met een motto. Twee citaten uit liedjes die ik passend vond. Een daarvan komt uit het liedje *Lieder so schön wie der Norden* – liedjes zo mooi als het Noorden. Het motto in het boek is: “Die Menschen hier sind manchmal rau wie der Wind, doch ihr Herz ist so weit wie das Meer.” De mensen hier zijn soms zo ruw als de wind, maar hun hart is zo weids als de zee. Dat ik dat heb mogen ervaren heeft mij rijker gemaakt. Alleen daarom al was die tien jaar voor mij de moeite waard. En kijk ik uit naar de volgende tien jaar.

2. Lieder so schön wie der Norden

“Die Menschen hier sind manchmal rau wie der Wind, doch ihr Herz ist so weit wie das Meer.” Dat zongen we net. En daar gaat het boek eigenlijk over – over waarom we zo’n shantykoor in ons hart sluiten. Aan het eind van het boek staat een ‘deep story’, een ‘diep verhaal’. Dat is een manier om te proberen de essentie van wat je gezien hebt in een verhaal te gieten. Een verhaal dat door de onderzochten wordt herkend, en dat door jezelf wordt herkend. Ik lees het voor:

Ons koor is als de bemanning van een zeilschip. Ons schip is een mooi en een goed schip, en we vormen een stevige bemanning. Als we met zijn allen uitvaren zijn we met een man of 30, 35. Wie zich aanmeldt als bemanningslid mag meezeilen. Eerst een keer op proef, als het hem bevalt is hij welkom. Wie meezeilt helpt mee, soms aangemoedigd door de bootsman of andere officier van dienst. Je bent immers onderdeel van de bemanning; met een groepje ben je verantwoordelijk voor het grootzeil, of voor de fok. Maar ook alle andere taken verdelen we onder elkaar. We hebben een groepje mannen gekozen die samen verantwoordelijk zijn voor het geheel. Soms spreken we heel precies af wie wat doet. Soms ontstaat het gewoon dat iemand ergens verantwoordelijk voor is. We helpen elkaar als dat nodig is. Valt er iemand weg, dan neemt iemand anders het over. Het schip moet zeilen, immers.

We hebben wel een stuurman aangenomen. Hij is eigenlijk een beroeps, ook al zeilt hij ons schip vooral uit liefde. Hij weet hoe je een schip zeilt, wat je moet doen om de vaart erin te houden, maar ook hoe je ervoor zorgt dat een schip er mooi bij ligt. Hij is belangrijk, maar hij is niet echt de baas, en dat weet hij ook. We luisteren naar hem omdat we weten dat hij een beroeps is. En omdat we weten dat hij ook naar ons luistert. Hij is een van ons. Maar zonder hem zou het schip niet zeilen.

We zijn een hechte club. Veel mannen kennen elkaar van de wal, of van andere schepen. Ze komen uit hetzelfde dorp, bijvoorbeeld. Of van het schip zelf; sommigen zeilen al jaren op dit schip, soms al vanaf de ‘maiden voyage’. We zijn allemaal anders, en het is heus niet altijd koek en ei. Soms zijn we het niet met elkaar eens. Maar meestal wel. En we accepteren ook dat we van elkaar verschillen, omdat we weten dat we een gezamenlijk belang hebben. Aan boord kun je niet te veel gedonder hebben. Soms moet je je voegen, soms worden verschillen handig toegedekt, en soms monstert er iemand af. Maar het schip blijft zeilen.

We zijn trots op ons schip. We laten het graag zien aan anderen. En als we zien dat anderen genieten van ons schip, doet ons dat plezier. Soms varen we een wedstrijd, maar eigenlijk gaat het ons er niet om de beste of de snelste te zijn. Het gaat ons erom dat we een mooi schip zeilen; dat mensen er van genieten als ze ons zien zeilen. We verwachten van elkaar dat je doet wat je kunt, en wat je wilt. Je weet zelf het beste waarom je aangemonsterd hebt. De een vindt het prettig lid van een bemanning te zijn, om zeelui onder elkaar te zijn; de ander houdt van zeilschepen; een derde zou graag meer wedstrijden varen; een vierde geniet er ook van als we aan de wal liggen. Maar wat ons allemaal bindt: het schip moet zeilen.

We zijn een hechte club. Onze bemanning verandert weinig. Soms worden mensen te oud om mee te zeilen. Soms verdwijnt er eens iemand omdat hij het zeilen zat is, of omdat iets aan het schip of de bemanning hem niet bevalt. Maar dat gebeurt maar heel zelden. We zijn zuinig op elkaar. Het devies is hier: wie mee wil zeilen is welkom en wordt gerespecteerd. En zolang je zelf vindt dat je mee kunt zeilen blijf je welkom. Al moeten we je van huis komen halen.

En soms, als we zeilen of in de haven liggen, zingen we. We zingen wat we mooi vinden en wat de mensen op de wal mooi vinden: liedjes die gaan over de zee, over zeelui, over wat mensen meemaken. Over heimwee, over de liefde, over avontuur, over hard werken. Oude liedjes en moderne liedjes; in allerlei talen. Liedjes die ons binden. Natuurlijk verschillen de smaken, en een lied waar de een van gruw is voor de ander favoriet. Maar iedereen komt aan zijn trekken. Liedjes waarin we kunnen laten horen hoe het klinkt als een stoere scheepsbemanning gaat zingen; liedjes die ons aanspreken, en die andere mensen aanspreken.

We zijn natuurlijk niet als zangers opgeleid. Maar dat doet er niet toe. We doen ons best om zo goed mogelijk voor de dag te komen als we zingen, zoals we ook ons best doen om ons schip zo goed mogelijk te zeilen. Mensen mogen best horen dat we een zingende bemanning zijn, en dat de een wat beter zingt dan de ander. Wie dat wil, wie durft en kan, zingt soms een solo. En als wij zingen, en de stuur speelt op zijn schippersklavier, en de mensen genieten, en wij genieten – dat is waar we het voor doen.

En daarom zingen we nu *Ik kom van Ziel* voor jullie. De solo zal worden gezongen door Piet. Het refrein mag meegezongen worden.

3. Ik kom van Ziel

We zongen *Ik kom van Ziel* voor jullie, uit het repertoire van Wia Buze. Ons repertoire bestaat uit zo'n 170 liedjes, die allemaal op de een of andere manier met water, de zee, varen, heimwee of zeemeeuwen te maken hebben. Sommige zijn werk- of ontspanningsliederen uit de 19^e eeuwse zeilvaart of eerder. Maar veel zijn ook later gecomponeerd. Zoals *Ik kom van Ziel*, uit 1991. En voor de duidelijkheid: Ziel is Termunterzijl – en hoewel Wia het liedje niet zelf schreef, komt ze wel degelijk van Ziel.

We zingen in het Gronings, Nederlands, Duits, Engels en zelfs in het Frans, Spaans, of Pools – soms. Daarmee zijn we een van de ongeveer 350 koren in Nederland die dit doen. Dan reken ik ook de piratenkoren, de gemengde shantykoren, de vrouwenshantykoren en de vissersvrouwenkoren mee. Als u wilt weten hoe lang die koren al bestaan: hoewel het repertoire dus ouder kan zijn, ligt de oorsprong van de koren in Noord-Duitsland in het begin van de 20^e eeuw. Maar de eerste keer dat een koor zichzelf in Duitsland 'shantykoor' noemde is in de jaren '60; het oudste Nederlandse shantykoor komt uit de jaren '70, en het oudste koor in het Noorden uit de jaren '80. Ons koor is opgericht in 2000. Volgend jaar vieren we een jubileum.

Er is zoveel te vertellen over die shantykoren. Bijvoorbeeld dat we Immaterieel Cultureel Erfgoed zijn – al geloof ik niet dat ons dat heel erg interesseert. Lees het boek maar. Wij gaan nog even een liedje zingen. *The Greenland Whale Fisheries*, over walvisvaarders die bij Groenland vergaan. Een oud lied, al bekend in 1825 maar misschien wel ouder. Zo'n lied waarvan honderd versies bestaan. Wieger gaat het samen met mij zingen.

4. The Greenland Whale Fisheries

Dat was *The Greenland Whale Fisheries*, met Wieger.

Ik vertelde al: een shantykoor heeft iets waterigs, iets zeemeeuwerigs, iets maritiems. Een van de maritieme kanten die het koor heeft, is het ritme van eb en vloed. Ik beschrijf het als volgt in het boek:

Soms denk ik aan het koor als een organisme. Het leeft. Het verandert in de loop der tijd, langzaam maar zeker. Het past zich aan, zowel aan de veranderende omgeving (gezien de inflatie verhogen we de contributie dan toch maar) als aan de veranderingen in het koor (nu de gemiddelde leeftijd langzamerhand hoger wordt verkorten we de repetitietijd iets). Die aanpassingen gaan langzaam en geleidelijk, ook omdat niemand gebaat is bij plotselinge snelle veranderingen – het organisme is in evenwicht en in harmonie met zijn omgeving, maar niet volledig; het blijft een precair evenwicht. In mijn veldwerkaantekeningen kom ik al vrij vroeg de opmerking tegen: “Het beeld van een dier dat zich organisch voegt naar z'n omgeving: rust, langzame verandering, bescheiden streven. Een ecologische bestaansvorm.”

Het koor ademt. Het ademt heel langzaam, op het ritme van het jaar – het zomerreces, de donateursavond, de 'nijjaarsviside' en de gezellige avond aan het eind van het jaar, een zich jaarlijks vrijwel ongewijzigd herhalend ritme dat zelfs na een onderbreking van dik twee jaar Corona toch intact blijkt en dat we samen moeiteloos oppakken. Het heeft ook een snelle ademhaling: de repetitieavond met de vaste vorm – binnenkomen, koffie drinken, opstellen, luisteren naar mededelingen, een stuk of acht liedjes repeteren, koffie, nog een stuk of acht liedjes, opruimen, de nazit. Ook die ademhaling voeren we samen moeiteloos uit.

En daar tussenin de ademhalingscyclus van een week: we zijn geen koor, dan komen we in beweging, we gaan naar de repetitie, we zijn een koor, en daarna gaan we weer naar huis en is het koor weg. ... Het [is] een soort eb en vloed van samenkomen en weer weggaan. Een bemanning vormt zich om een uur of twee, drie te zeilen, en ontbindt dan weer. En ook dat zeilen lukt zo zonder moeite alleen omdat we het samen doen. Moeiteloos? Schijnbaar moeiteloos. Want zoals gezegd: het is een precair evenwicht. En ook dat precaire evenwicht bewaren we samen. En daar doen we wel degelijk moeite voor. Want we weten: een shantykoor ben je samen.

Dat samen, dat is cruciaal voor mijn shantykoor. En dat evenwicht bewaren. Eerder, in het 'diepe verhaal' dat ik voorlas, zei ik: “Soms worden mensen te oud om mee te zeilen. Soms verdwijnt er eens iemand omdat hij het zeilen zat is, of omdat iets aan het schip of de bemanning hem niet bevalt.” Maar soms verdwijnen mensen ook uit het koor omdat ze overlijden. Het zal niemand verbazen dat, in een koor met een gemiddelde leeftijd van rond de 77, dat af en toe gebeurt. Voor ik het lied van zonet met Wieger zong, zong ik het met Heino. Onder andere bij mijn oratie als bijzonder hoogleraar aan de Erasmus Universiteit Rotterdam, een jaar of zeven terug. Ongetwijfeld de eerste oratie ooit die een optreden van een shantykoor bevatte. Heino overleed onverwacht drie jaar geleden, op 72-jarige leeftijd.

Ik zing tegenwoordig ook het lied *Shenandoah*. Dat nam ik over van een inmiddels overleden lid, Jan. Een ex-collega van de Hanze-mensen hier, hij werkte voor zijn pensionering bij het Facilitair Bedrijf.

En zo zingen we, behalve op jaarmarkten en festivals en in verzorgingshuizen, soms ook op begrafenis. Drums en bas blijven dan thuis, en ook de microfoons. En we zingen dan 1 of 2 liedjes ter ere van de overledene. Zoals bijvoorbeeld het lied dat aan het einde van mijn boekje een rol speelt: de *Farewell Shanty*.

5. Farewell Shanty

Dat was de *Farewell Shanty*. Een beetje ter herinnering aan de leden van het koor die ons in de tien jaar dat ik lid ben zijn ontvallen. Tien jaar, waarvan ik vijf jaar in het koor zong en nu alweer vijf jaar bas speel. We gaan weer over naar wat vrolijker repertoire. Naar een lied dat misschien wel in de Vrolijkheids-Top-Tien staat.

Over Top 10s gesproken. Op een gegeven moment was ik tijdens mijn onderzoek van plan een shantymusiek-top-10 te maken. Ik interviewde toen alle leden, en dacht dat z'n top 10 leuk zou zijn. Maar na enig nadenken serveerde ik dat idee toch maar af. Want wat vertelt een top 10 ons? Een gemiddelde. Wat gemiddeld in het shantymusiek het leukste gevonden wordt. En mijn onderzoek gaat nooit over gemiddelden. Ik ben niet nieuwsgierig naar een fictief gemiddeld mens. Ik ben geïnteresseerd in echt bestaande mensen. Zoals deze mannen van het koor. En geloof me: daar is niets gemiddelds aan.

Mijn aandacht ging in het onderzoek dus niet uit naar een abstractie als 'het shantymusieklid'. Of naar abstracte begrippen als 'de shanty' of 'het shantymusiek'. Niet voor niets heeft het boekje als ondertitel 'een verhaal van een shantymusiek'. Het gaat over dit koor. Over deze mannen. En het is het verhaal van deze ene onderzoeker. Niet de waarheid, dus, maar een verhaal dat ik zo plausibel mogelijk probeer te vertellen.

Wat ik in het boekje laat zien is hoe deze mannen, die allemaal heel verschillend zijn en elk weer net iets anders in dit koor hopen te vinden, er week in week uit, jaar in jaar uit in slagen het koor te zijn dat ze graag willen zijn. Dat vraagt hard werken. Dat vraagt af en toe een beetje inschikken. En aan de basis ligt de wil om dat samen te doen. Ondanks de verschillen. Je wordt hier niet afgerekend op hoe goed je bent. Je wordt uitsluitend afgerekend op die wil om samen een koor te zijn. Mij werd in die interviews vaak gezegd: "In andere koren vragen ze: kun je zingen? Wij vragen: wil je zingen? En als het antwoord ja is, ben je welkom."

Het is niet zo dat in dit koor de hemel is losgebarsten. Er is soms onenigheid, conflict. Maar we bestaan binnenkort wel 25 jaar. 25 jaar van wat ik in het boek "een schoolvoorbeeld van inclusiviteit" heb genoemd. Een inclusiviteit die je, als je musicoloog bent met een geoefend oor, ook gewoon kunt horen als je goed naar het koor luistert. Want als je dat kunt, en als je dat wilt, hoor je systemische heterofonie.

Nu worden jullie vast héél nieuwsgierig. Maar als je wilt weten wat dat is, systemische heterofonie, dan lees je het boekje maar. Daar probeer ik het in uit te leggen.

Wat ik in het boekje ook probeer uit te leggen: dat het wijs is om met dit koor, en met alle koren, en met alle vormen van kunstbeoefening, op dezelfde manier om te gaan als ik met de leden van het koor wil omgaan. Ga niet op zoek naar een gemiddelde. Want wie een gemiddelde bepaalt weet ook wat onder- en bovengemiddeld is. Ga niet vergelijken. Probeer niet te verzinnen wat de 'waarde' van dit koor is voor het gemiddelde lid; of wat de 'waarde' van dit koor is afgezet tegen andere koren; of wat de 'waarde' van dit koor is voor de samenleving.

Ga er gewoon eens van uit dat dit bestaat. Dat de wereld is wat hij is. Dat mensen doen wat ze doen. Dat dat soms nauwelijks een reden heeft – maar voor hen van waarde is. Mocht er een politicus in de zaal zitten: ga er gewoon van uit dat kunstbeoefening – zingen in een shantymusiek bijvoorbeeld – net als

schoon drinkwater en goede gezondheidszorg hoort bij de basis van de samenleving. Dat we niet uit zouden moeten leggen wat het ‘maatschappelijk rendement’ daarvan is.

Laten we, als politici, bestuurders, onderzoekers, de hoeders zijn van wat van waarde is. “Alles van waarde is weerloos”, scheef de dichter. Laat ons ook de hoeders van dat weerloze zijn, en het weerloze behoeden voor de infiltratie van de macht. De macht van het denken in het gemiddelde en het excellente, de macht van het denken in effectiviteit en efficiëntie, de macht van het denken over de wereld als iets wat we kunnen fixen.

Genoeg. Op naar de vrolijkheid. We zingen voor u *West-Zuidwest van Ameland*. Velen van de wat ouderen onder ons zullen het net als ik kennen van de lagere school. Ik heb het even een beetje nagezocht. Het wordt gezien als een ballast-liedje, gebruikt om een leeg schip van ballast te voorzien. Het valt ook in de categorie ‘leugenlied’, omdat de tekst bewust onwaarschijnlijk is. De weinig hedendaagse beschrijving van de lelijke moeder in het liedje mag u daar gerust onder laten vallen. En als troost: in sommige varianten is ‘mooi is het meisje, lelijk is d’r moer’ ‘hij vrijde met de dochter maar trouwde met de moer’. Of dat een ander licht op de zaak werpt laat ik graag aan jullie over. Wij gaan zingen.

6. West-Zuidwest van Ameland

Dat was *West-Zuidwest van Ameland*. Een nogal specifieke plaatsaanduiding – west-zuidwest van Ameland. Over het belang van die plaatsaanduiding ga ik zo nog wat zeggen. Maar eerst ga ik een paar mensen het boekje aanbieden.

[aanbieden van zes exemplaren van het boek]

We zijn bijna aan het eind gekomen van ons gezellig samenzijn. Rest mij nog kort iets over de toekomst te zeggen.

Het lijkt wat raar dat een lectoraat Kunsteducatie, dat gaat over muzikales en tekenles in basisscholen, over dans en poëzie op middelbare scholen, over lessen in muziekscholen en kunstcentra, ook onderzoek doet naar een shantykoor. Daar komt weinig educatie aan te pas immers. Dat koor, dat redt zichzelf wel.

Toch doen wij in ons lectoraat dat soort onderzoek. Vanuit de gedachte dat kunsteducatie – les op school bijvoorbeeld – voorbereidt op het leven. Een leven waarvan wij weten dat mensen daarin muziek, beeldende kunst, dans, drama, film, verhalen en gedichten altijd een plaats geven. Omdat dat allemaal van belang is in een mensenleven. We leiden allemaal een muzikaal, een verhalend, een beeldend leven. En als het goed is, helpt school, helpt kunsteducatie ons om daarbij onze plek in de wereld te ontdekken.

Daarom doen we niet alleen onderzoek in school, we doen het ook in het echte leven. ‘Kunst in het alledaagse’, zeggen we dan. Vanuit de gedachte dat als je iets wilt zeggen over hoe school voorbereidt op het echte leven, je dan wel goed moet weten hoe dat zit met dat echte leven. En omdat daar te weinig onderzoek naar gedaan wordt in Nederland, doen wij dat dus ook. Met aandacht en respect. Naar een shantykoor. Naar een boekenclub, of naar mensen die zo’n buurtbibliotheekje voor hun huis zetten. Want daar leren we van.

Het onderzoek naar het shantykoor is klaar. What’s next? Als lector heb je niet heel veel tijd om eigen onderzoek te doen. Ik denk dat ik de laatste zes of zeven jaar van mijn werkzame leven zelf die spaarzame tijd wil besteden aan het idee van ‘plek’. Van ‘plaats’. Misschien van ‘huis’.

Hoe mensen zich door kunst – en in mijn geval specifiek door muziek - een plek in de wereld weten te maken. Een plaats creëren. Zich door kunst, door muziek thuis kunnen voelen in de wereld.

Bijvoorbeeld door samen iets te doen. Of door de taal van hun eigen plek te spreken. Of door de muziek van hun plek te omarmen.

Het zal misschien gaan over streektaalmuziek – over Jan-Henk de Groot, van wie we gisteravond de schitterende Cd-presentatie meemaakten bij onze burens De Oosterpoort; een gebouw waarvan ik hoop dat ik daar nog minstens dertig jaar terecht kan. Over de veenkoloniale componist Cornelis Dopper, over het Veenkoloniaal Symfonieorkest. Over de verzameling volksmuziekinstrumenten die we onlangs overnamen van de Friese instrumentenbouwer Evert Kluter, over de Noardske Balke als authentiek Fries instrument. Over hoe muziek in een asielzoekerscentrum mensen een nieuwe plaats verschaft.

Begrijp me goed: het gaat niet alleen over mooi en goed. Je een plek verschaffen voor jezelf kan ook ten koste gaan van anderen. Een thuis kan een huis zijn; met muren die anderen buitenhouden, en deuren die op slot kunnen.

Ik hoop de komende jaren te kunnen werken aan het uitdiepen van woorden als plek, plaats en thuis. Dat we die woorden voorzichtig op kunnen pakken, ze langzaam rond kunnen draaien, ze van alle kanten kunnen bekijken, kunnen zien hoe elk facet het licht op een andere manier breekt en de wereld op een andere manier belicht. Zoals we dat in mijn lectoraat ook doen met andere woorden: idiocultuur, betekenis, waarde, leren, relatie, dialoog. Om er van te leren. Om er vragen bij te kunnen blijven stellen. Want dat is wat onderzoekers horen te doen. Niet antwoorden geven. Vragen stellen.

Ik hoop dat te blijven doen met de leden van mijn lectoraat. Corinne, Ineke, Rhea, Linda, Imka, Esther, Maud, Herman, Astrid, Victoria: ik kijk er naar uit!

Afgelopen dinsdag speelden we in een verzorgingshuis in Delfzijl. Zoals dikwijls eindigden we ook toen met het Gronings volkslied, het *Grönnens Laaid*. Zo doen we dat vandaag ook. Niet omdat we met zijn allen Groningse nationalist zijn, omdat we ons beter vinden dan de Fraaizen, de Drenthen, of de Hollanders. Maar omdat we zo bezingen dat we nu hier zijn, en niet ergens anders. En misschien, dat we hier willen zijn met aandacht en respect.

Zoals we dat altijd doen: we nodigen jullie uit mee te zingen. We nodigen jullie uit om te gaan staan – als je dat wil en als je dat kan. En na afloop van het *Grönnens Laaid* staat er een drankje klaar – geen alcohol, dat hoort niet in een onderwijsgebouw. Een beperkt aantal boekjes is te koop, en anders kan je bij de website van de uitgever of je lokale boekhandel terecht. En ik hoop jullie daar dan te zien.

Tot zo!

7. Grönnens Laaid